

VLAAMSE COMMISSIE ONROEREND ERFGOED

ADVIES VCOE 2020|004 VAN 16 MAART 2020

OVER DE VOORLOPIGE BESCHERMING ALS CULTUURHISTORISCH LANDSCHAP VAN HET KASTEELPARK DE BUNSWYCK EN ALS MONUMENTEN VAN HET KASTEEL DE BUNSWYCK, DE VOORMALIGE AFSPANNING DE MOL EN KILOMETERPAAL K29 IN LEUVEN, NAAR AANLEIDING VAN DE ADVIESVRAAG VAN MINISTER MATTHIAS DIEPENDAELE VAN 21 JANUARI 2020

De Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed, rechtsgeldig samengesteld, brengt op 16 maart 2020 volgend advies uit:

1. De VCOE ontving op 21 januari 2020 een adviesvraag van Matthias Diependaele, minister van Financiën en Begroting, Wonen en Onroerend Erfgoed, over de voorlopige bescherming als cultuurhistorisch landschap van het kasteelpark de Bunswyck en de voorlopige bescherming als monumenten van het kasteel de Bunswyck, de voormalige afspanning De Mol en kilometerpaal K29 in Leuven. De commissie spreekt zich in dit advies uit over de documenten in het kader van de voorlopige beschermingen, met name: (a) het ministerieel besluit tot voorlopige bescherming, (b) de fotoregistratie, (c) het afbakeningsplan en (d) het inhoudelijk dossier met documentatiebijlage.
2. Voorliggend dossier bundelt meerdere beschermingsvoorstellen. Het betreft allereerst de voorlopige bescherming als cultuurhistorisch landschap van het kasteelpark de Bunswyck, omvattende een Klein Park en een aanpalend Groot Park gelegen op de zuidelijke flank van de Leuvense Predikherenberg. De huidige parkaanleg in landschappelijke stijl, verfraait met pittoreske bijgebouwtjes, dateert uit het Interbellum. Daarnaast wordt het kasteel de Bunswyck voorgedragen voor bescherming als monument als representatief voorbeeld van de ontwikkeling van een kleinschalige industriële site tot rijkelijk kasteel in neoclassicistische stijl. Hetzelfde beschermingsstatuut wordt voorgesteld voor de naastgelegen gebouwen van de voormalige afspanning De Mol. Hoewel het zich ontwikkelde tot zelfstandige entiteit met eigen bestemming, kenmerkt deze site zich door een historische verbondenheid met het kasteeldomein. De inplanting van de vroegere afspanning op de rooilijn van de Tiensesteenweg getuigt verder van de economische bedrijvigheid die de aanleg van de oude steenweg Leuven-Tienen met zich meebracht. Tot slot wordt tevens de zeldzaam bewaard gebleven kilometerpaal K29 aan de voorgevel van de voormalige afspanning meegenomen als individueel te beschermen monument. Ook dit relict refereert aan de aanleg en het belang van de historische steenweg.

De commissie vindt het zeer positief dat elk van deze beschermingsvoorstellen uitgaat van een grondige, afzonderlijke waardestelling, maar tegelijk gevat wordt binnen eenzelfde procedure en een gezamenlijk ministerieel besluit. Het zorgvuldig opgestelde inhoudelijk dossier belicht de historische evolutie en verbondenheid van het parklandschap en de gebouwen op het domein. De complementaire afbakening van de beschermingen waardeert op die manier de sterke ensemblewaarde van het geheel en waarborgt het toekomstig behoud van de historische samenhang.

Alvorens in te gaan op de artikels van het ministerieel besluit wenst de commissie enkele algemene bemerkingen te maken:

- a. De betreffende beschermingsvoorstellen kwamen tot stand op ad hoc basis na aanvraag door de stad Leuven. In overleg met de stad werd een pakket geselecteerd van tien uiteenlopende

erfgoedrelicten die in aanmerking komen voor bescherming. Acht hiervan werden inmiddels effectief beschermd. Het kasteeldomein de Bunswyck vult dit pakket aldus verder aan. Ook het goed De Mol stond op de lijst met beschermingsaanvragen van de stad Leuven. Het dossier verduidelijkt dat waarderend onderzoek naar het kasteel reeds ingeschreven stond op de beschermingskalender van 2016-2018. Bijkomend onderzoek gaf evenwel aanleiding tot een meer uitgebreid beschermingsdossier waarin ook het achterliggende landschapspark, de vroegere afspanning De Mol en kilometerpaal K29 werden opgenomen. Dit is positief. De commissie merkt daarbij op dat het inhoudelijk dossier tevens verwijst naar lopend onderzoek tot bescherming van andere kastelen en landhuizen, die een bijzondere concentratie kennen in de Leuvense stadsrand. Dit aanvullende initiatief wordt echter niet nader geduid. De commissie vraagt te verduidelijken of het lopend onderzoek naar kasteeldomeinen een uitbreiding van het Leuvense pakket, dan wel de selectie van een nieuw thematisch pakket beoogt. In dat laatste geval benadrukt de commissie dat, met oog op zowel de thematische samenhang als een coherente waardebeoordeling en afstemming van dossiers, het aangewezen is deze toekomstige beschermingsvoorstellen maximaal te clusteren.

- b. De commissie stelt vast dat de historische gebouwen van het kasteeldomein grondige aanpassingen ondergingen in functie van hun huidige bestemming. Zowel het exterieur als interieur werd verbouwd met toevoeging van enkele recente constructies. Zo is de voormalige afspanning De Mol sinds enkele decennia heringericht als restaurant. Ten oosten werd het vroegere tuingedeelte verhard tot parking en het aanpalende rurale gebouw omgevormd tot woning. Het kasteelgebouw zelf werd herbestemd tot centrum voor seminaries en congressen en is tevens in gebruik als feestzaal met restaurant. Vooral in en rond de kleine annexen – de duiventoren, het arcadegebouwtje en de volière – werden in functie hiervan ‘tijdelijke’ moderne aanbouwen toegevoegd in een wanordelijk verband. De vroegere hooizolder werd opengewerkt tot buitenterras. Aan het U-vormige binnenhof doorbreekt een nieuwbouw overkapping het harmonische en symmetrische zicht op de gevels. Deze constructies verstoren volgens de commissie het authentieke uitzicht op de gaaf bewaarde bijgebouwen met erfgoedwaarde. De commissie stelt vast dat het dossier niet dieper ingaat op de verenigbaarheid van de bescherming met de bestemmingen van het domein en het al dan niet wenselijke behoud van de recente (tijdelijke) constructies en aanbouwen. Er wordt enkel impliciet uitgegaan van een voortzetting van de huidige uitbatingsfuncties. Nochtans kunnen de beschermingen belangrijke repercussies hebben voor de toekomstige economische uitbating van de site. Zo lijkt het de commissie vanuit erfgoeddoelpunt aangewezen om minstens een herstelling van het gave uitzicht van de annexen van het kasteelgebouw na te streven. De commissie vraagt bijgevolg te expliciteren hoe de voortzetting van huidige functies verzoend kan worden met het optimaal vrijwaren van de erfgoedwaarden.
3. Artikel 1 van het ministerieel besluit legt de bescherming als cultuurhistorisch landschap vast van het kasteelpark de Bunswyck, bestaande uit Klein en Groot park met centraal gelegen hoogstamboomgaard, de belvédère en loods met dienstgebouw, de westelijke kastanjedreef, de moestuin en de parkelementen in cementrustiek. Artikel 1 legt tevens de afzonderlijke beschermingen als monumenten vast van kasteel de Bunswyck met inbegrip van de omheiningsmuur en toegangshekken, van de voormalige afspanning De Mol en van kilometerpaal K29.

Artikel 1 verwijst verder naar het afbakeningsplan dat als bijlage bij het besluit werd gevoegd. De afbakening van het cultuurhistorisch landschap baseert zich op de historische perceelsgrenzen van het eigendom Hottat-Hennau volgens de toestand van 1938. Voor de als monument te

beschermen gebouwen op het domein omvat de afbakening respectievelijk de voetafdruk van het kasteel en het perceel van afspanning De Mol met hoofdgebouw en achtergelegen woning. Aan de zuidzijde van het domein vallen de afbakeningen van de monumentbeschermingen samen met rooilijn van de Tiensesteenweg. Gelet op de functie als begrenzing van het kasteeldomein en het monumentale voorkomen van de omheiningsmuur met toegangshekken, onderschrijft de commissie de keuze om dit element op te nemen in de bescherming van het kasteelgebouw, ook wat betreft de stukken muur aansluitend op de voorgevel van afspanning De Mol.

Daarnaast verwijst artikel 1 naar de bij het besluit gevoegde fotoregistratie. De commissie vraagt deze te vervolledigen met aanvullende foto's van de belvédère en de voormalige dienstwoning bij de afspanning, alsook met duidelijkere beelden van de historische annexen aan het kasteel (de duiventoren, het arcadegebouw en de volièrre). Wat betreft het kasteelinterieur dient de fotoregistratie aangevuld te worden voor de bediendengang en kelder, het gedeeltelijk overkapte binnenhof, de zolder van de zuidelijke zijvleugel met authentieke dakconstructie en de jachtloge in de voormalige schuur (inclusief de mooi bewaarde dakconstructie op de zolderverdieping).

4. De artikels 2.1 t.e.m. 2.4 van het ministerieel besluit verwijzen naar de erfgoedwaarden die de beschermingen verantwoorden. Aan het kasteelpark de Bunswyck wordt een historische, architecturale, ruimtelijk-structurerende en esthetische waarde toegekend. Voor het kasteel de Bunswyck, afspanning De Mol en kilometerpaal K29 vermeldt het besluit de historische en architecturale waarde. De commissie erkent deze erfgoedwaarden, maar formuleert enkele opmerkingen bij de motiveringen in het besluit:
 - a. De commissie stelt vast dat aan het park de Bunswyck een historische waarde wordt toegedicht als voorbeeld van de *'transformatie van een vroeg 19de-eeuwse industriële ontwikkeling, namelijk een dakpannenbakkerij in landelijk gebied, tot een adellijke woonst met aansluitend parkje in landschappelijke stijl'*. Het kasteelpark kende evenwel pas in het interbellum een sterke uitbreiding. De commissie wijst erop dat de parallelle motivering van de historische waarde van kasteel de Bunswyck zelf in die zin verwarrend klinkt. Hier is namelijk sprake van een 18de-eeuws landelijk huis met kleinschalige industriële site. Na het midden van de 19de eeuw werd het goed omgevormd tot een adellijke buitenplaats *'gelegen aan de rand van een ruim kasteelpark'*. De commissie vraagt aldus de motivering van de historische waarden van het kasteelgebouw en kasteelpark de Bunswyck maximaal op elkaar af te stemmen.
 - b. Bij de motivering van de architecturale waarde van het kasteelpark de Bunswyck vraagt de commissie om de *'pittoreske bijgebouwtjes'* uitdrukkelijk te benoemen.

Artikels 2.1 t.e.m. 2.4 van het beschermingsbesluit bevatten tevens een opsomming van de erfgoedelementen en -kenmerken. Het is positief dat deze voor elke bescherming afzonderlijk en uitvoerig worden omschreven. Met het oog op de overzichtelijkheid vraagt de commissie om de beschrijvingen zo systematisch mogelijk te groeperen en overlappingsen te vermijden. Wat de individuele beschermingen betreft, heeft de commissie enkele detailopmerkingen:

- a. De beschrijving van het cultuurhistorisch landschap somt de verschillende boomsoorten op die het kasteelpark rijk is. Hieronder bevindt zich een Italiaanse populier. De commissie wijst erop dat het besluit een aparte beheersdoelstelling opneemt voor deze zuilvormige boom. De populier vormt een essentiële blikvanger in de arcadische omkadering van het park en dient bij uitval in de onmiddellijke omgeving vervangen te worden. Gezien de beeldwaarde van de boom, vraagt de commissie om de vorm en positionering te specificeren in de beschrijving van de erfgoedelementen en -kenmerken.

- b. Wat kasteel de Bunswyck betreft wijst de commissie erop dat de omheiningsmuur en toegangshekken – die de architecturale waarde van het kasteel versterken – expliciet omschreven moeten worden bij de erfgoedelementen en -kenmerken. De commissie vraagt in de beschrijving van het exterieur van het kasteel tevens aandacht te schenken aan het oorspronkelijke ‘heldere’ vensterglas, dat zowel van buiten uit als vanuit het interieur voor een specifieke beleving zorgt. De matte glasvlakken van het ‘groot glasraam’ op het bordes kunnen nauwkeuriger omschreven worden als ‘opaal’ of ‘opaliscient’ glas.
 - c. De woning Tiensesteenweg 349, horende bij afspanning De Mol, wordt anders omschreven in de beheersvisie dan in de erfgoedelementen en -kenmerken. De commissie vraagt hier een eenduidige omschrijving te hanteren.
5. De artikels 3 en 3.1 t.e.m. 3.4 van het ministerieel besluit bevatten de beheersvisies voor het te beschermen cultuurhistorisch landschap en de te beschermen monumenten. De commissie waardeert dat daarbij in de eerste plaats wordt ingezet op een geïntegreerde en duurzame aanpak met oog voor het vrijwaren van de historische verbondenheid tussen het Klein Park en het Groot Park en de historische samenhang met de aanwezige monumenten. Eventuele wijzigingen of nieuwe toevoegingen binnen de historische contouren van het kasteeldomein dienen aldus rekening te houden met de draagkracht en historische integriteit van het geheel. Het is positief dat verder uitgebreide beheersdoelstellingen worden geformuleerd voor de afzonderlijke beschermingen.

Voor de belvédère in het Groot Park geeft de beheersvisie (art. 3.1, doelstellingen 6 en 7) de voorkeur aan een *‘behoud en herstel’*. Aanvullend wordt voorzien in de mogelijkheid van een reconstructie. De commissie merkt op dat de belvédère zich in een erg slechte staat bevindt en dat minstens gedeeltelijke reconstructiewerken noodzakelijk zijn. De vermelding dat een eventuele reconstructie afgestemd dient te worden op de ligging, oriëntatie, grootte en schaal van de huidige constructie wekt echter verkeerdelijk de indruk dat een volledig nieuwe vervanging mogelijk is. Gelet op het goed bewaarde buitenmetselwerk, benadrukt de commissie dat een (gedeeltelijke) reconstructie naar oorspronkelijk model zoveel mogelijk de nog aanwezige, authentieke materialen moet recupereren. De commissie vraagt beheersdoelstellingen 6 en 7 in die zin scherper te formuleren.

Wat betreft artikel 3.2, beheersdoelstelling 1 inzake het behoud van de historische configuratie en ensemblewaarde van het als monument te beschermen kasteelgebouw met bijgebouwen verwijst de commissie naar haar bemerking in paragraaf 2.b van dit advies. Enkele recente aanbouwen met een ‘tijdelijk’ karakter (o.m. garage en opslagplaats) werden wanordelijk ingeplant rondom de volière en duiventoren. Ze belemmeren volgens de commissie dan ook de herkenbaarheid en het authentieke uitzicht van deze historische bouwdelen. De commissie suggereert de mogelijkheid van een verwijdering van deze recente constructies te onderzoeken en desgevallend op te nemen in de beheersvisie.

- 6. De commissie ondersteunt artikel 4 van het ministerieel besluit dat de voorschriften formuleert voor de instandhouding en het onderhoud van het cultuurhistorisch landschap en de te beschermen monumenten.
- 7. De commissie kan zich tevens vinden in de artikels 5.1 en 5.2 van het ministerieel besluit die de toelatingsplichten voor het cultuurhistorisch landschap en de te beschermen monumenten opsommen.
- 8. Met betrekking tot het inhoudelijk dossier formuleert de commissie tot slot volgende

detailopmerkingen:

- Op p. 8 suggereert de commissie volgende correctie: *'Bourgondische hertogen en de Spaanse koningen'* of *'de Bourgondische en Spaanse vorsten'*.
 - Op p. 21-22 wordt gesteld dat de hoekvensters van de belvédère en het deels bewaarde schrijnwerk in de achtergevel van het vervallen dienstgebouw aan de zuidzijde van het Groot Park de invloed tonen van het *'Nieuwe Bouwen'*, zonder dit nader te verklaren. De commissie vraagt dit *'Nieuwe Bouwen'* (elders *'moderne bouwen'*) kort te typeren.
 - Op p. 37 wordt de gevelsteen van afspanning De Mol met het jaartal 1733 beschreven. Er wordt daarbij gesteld dat het jaartal 1733 ingekerfd staat op een hanenbalk van de dakconstructie. Eerder in het dossier (p. 19) wordt de datuminscriptie op de hanenbalk echter als hypothetisch vermeld en is er sprake van een waargenomen balk met *'ANO 1744 AV'*. De commissie vraagt deze passages eenduidig te formuleren.
9. Op basis van bovenstaande argumentatie en opmerkingen geeft de commissie een voorwaardelijk gunstig advies voor de voorlopige bescherming als cultuurhistorisch landschap van het kasteelpark de Bunswyck en als monumenten van kasteel de Bunswyck, de voormalige afspanning De Mol en kilometerpaal K29. De commissie vraagt in het bijzonder:
- te verduidelijken of het lopend onderzoek naar kasteeldomeinen in de Leuvense stadsrand een uitbreiding van het Leuvense beschermingspakket, dan wel de selectie van een nieuw thematisch pakket beoogt;
 - te expliciteren hoe de huidige bestemmingen van het kasteeldomein verenigbaar zijn met de beschermingen;
 - de fotoregistratie aan te vullen voor de belvédère, de voormalige dienstwoning bij afspanning De Mol, de historische annexen aan het kasteel en het kasteelinterieur;
 - de motivering van de historische waarden van het kasteelpark en het kasteelgebouw maximaal op elkaar af te stemmen;
 - de pittoreske bijgebouwtjes uitdrukkelijk te benoemen in de motivering van de architecturale waarde;
 - enkele correcties en verduidelijkingen door te voeren in het inhoudelijk dossier.

Voor het kasteelpark vraagt de commissie tevens:

- de vorm en positionering van de Italiaanse populier te specificeren bij de erfgoedelementen en -kenmerken (art. 2.1);
- in art. 3.1, beheersdoelstelling 6 en 7 te benadrukken dat een eventuele reconstructie van de belvédère naar oorspronkelijk model nog aanwezige, authentieke materialen zoveel mogelijk dient te recupereren.

Voor kasteel de Bunswyck vraagt de commissie verder:

- de omheiningsmuur en toegangshekken expliciet te beschrijven en het heldere vensterglas te typeren (art. 2.2);
- de mogelijkheid van een verwijdering van recente constructies te onderzoeken en desgevallend op te nemen in de beheersvisie (art. 3.2).

Voor de afspanning De Mol vraagt de commissie tenslotte:

- een eenduidige omschrijving te hanteren voor de woning Tiensesteenweg 349 / het voormalige dienstgebouw (art. 2.3).

Namens de Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed,

Michiel Deweydt

Voorzitter